

Italští legionáři a domobrancí v české literatuře

Tomáš Rell¹

¹ Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové; Rokitanského 62/26, 500 03, Hradec Králové; tomas.rell@uhk.cz

Grant: 2118

Název grantu: Fenomén italských legií v české literatuře/Řešení interního grantu pro studenty doktorského studijního programu
Oborové zaměření: AB - Dějiny

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Příspěvek představí fenomén české legionářské literatury jako nedílnou součást kulturního dědictví První republiky. Speciálně se zaměří na méně známou italskou frontu. Přiblíží pozapomenuté legionáře a domobrance, kteří na základě osobních zkušeností vstoupili na literární pole a zasloužili se o rozvoj české legionářské literatury. Uvedenými modelovými příklady budou spisovatel a učitel František Horečka; básník, prozaik, dramatik, překladatel a propagátor italských reálií Bartoš Vlček; a spisovatel a knihovník Václav Fryček.

Klíčová slova první světová válka, italská fronta, legionářská literatura, František Horečka, Bartoš Vlček, Václav Fryček

1. ITALSKÁ VÁLEČNÁ FRONTA

Na italské frontě začaly boje 23. 5. 1915. Proti sobě bojovali dřívější spojenci z Trojspolku (Itálie a Rakousko-Uhersko). Itálie dlouhodobě vnímala existenci Trojspolku jako obranný pakt, a proto se na rozdíl od Německa a Rakouska-Uherska nezapojila do války hned v červenci 1914.¹

Specifikem italské fronty byl hornatý terén, který oběma stranám komplikoval výraznější postup vpřed. Příkladem budiž 11 bitev na řece Soče, které probíhaly od června 1915 do září 1917. Italská armáda marně usilovala o dobytí Terstu a dalších strategických území, rakousko-uherská armáda zase neměla dostatek sil k tomu, aby italské vojsko výrazněji zatlačila do vnitrozemí.² Zásadní zlom přišel se zapojením německé armády, která přeskupila síly po zhroucení Ruska na východní frontě. Po rakouském vítězství u Caporetta (někdy také 12. bitva na řece Soče) byli italští vojáci nuceni výrazně ustoupit na jih až k řece Piavě, kde se bojovalo do listopadu 1918.³

V říjnu 1917 se obměněná italská vláda rozhodla využít zajaté české a slovenské vojáky v pracovních oddílech mimo válečné operace, což bylo v rozporu s koncepcí československého zahraničního odboje. Samotné formování začalo probíhat v průběhu února a března 1918. Ke změně přístupu donutila italskou stranu

až diplomatická intervence Milana Rastislava Štefánika. Dalším významným milníkem byl římský Kongres utlačovaných národností Rakouska-Uherska, jehož výslednou deklaraci (právo na sebeurčení a právo na hospodářskou i politickou nezávislost) schválil tehdejší italský předseda vlády V. E. Orlando.⁴

Rozhodující aktivita proběhla 21. 4. 1918. Italská vláda podepsala s Československou národní radou *Smlouvu o zřízení samostatné československé armády v Itálii*. Tímto aktem se Itálie současně stala prvním státem Dohody, který uznal Československou národní radu v Paříži jako vládu budoucího československého státu.⁵

Po absolvování výcviku byly československé jednotky využity na frontovou linii, kde měly bránit výběžek Doss Alto coby strategický bod úseku od Gardského jezera po městečko Brentonico. Následná bitva u Doss Alto pak měla především politický význam. Jakmile se rakousko-uherská armáda dozvěděla o skutečnosti, že výběžek brání také přeběhlíci z jejich řad, začala posilovat hlídky a pokusila se o zajetí československých stráží.⁶

Navzdory komplikacím (přerušení telefonického spojení, selhání signálních raket) se však československým vojákům podařilo Doss Alto udržet, což výrazně přispělo k pozitivním ohlasům ze strany italské politické reprezentace a také italského tisku. Stinnou stránkou naopak byla úmrtí dvou důstojníků a čtyři popravu zajatých vojáků.⁷

Po úspěchu u Doss Alto došlo k výraznému rozšíření československých výzvědných rot (v září 1918 čítaly 78 důstojníků a 1 753 vojáků). Tyto útvary měly na starosti nejen zpravodajské či propagátorské akce, ale také přímé boje na řece Piavě. Přispěly rovněž k osvobození Trentu, Roveretu a Pergine. Střelecké divize byly naopak dočasně staženy z fronty do zálohy, počítalo se s nimi až do listopadové ofenzivy. K té ale nakonec nedošlo, neboť 3. 11. 1918 byla válka na italské frontě po kapitulaci Rakouska-Uherska ukončena.⁸

17. 11. byly československé dobrovolnické jednotky reorganizovány v Československý armádní sbor (čítal 19 476 mužů), 8. 12. proběhla v Padově slavnostní přísaha, včetně předání bojových praporů,

¹ VANĚK, Václav. *Čtyři možnosti prózy vojenné*. In *Wojna – retoryka walki*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Waszawskiego, 2015. s. 47-67.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

⁴ MOJŽÍŠ, Milan. *Československé legie 1914-1920*. Praha: Epoque, 2017. s. 258.

⁵ Tamtéž, s. 262.

⁶ Tamtéž, s. 272.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž, s. 278.

a od 15. 12. byl sbor transportován do nově vzniklé Československé republiky.⁹

Jeho úkoly ale neskončily návratem do vlasti. Kvůli sovětizaci maďarského a následně slovenského území (vyhlášení Slovenské republiky rad) byla československá armáda vyslána bránit slovenskou jižní hranici, přičemž právě jednotky italských legionářů se významně zasloužily o konečné vítězství.¹⁰ V této souvislosti je ale nutné zmínit také zahraniční pomoc spojenců (Rumunsko; Království Srbů, Chorvatů a Slovinců; podpora Francie a Itálie), bez které by k vítězství nedošlo. Definitivní podobu slovenské jižní hranice určila Trianonská smlouva z roku 1920.¹¹

1.1 Legionářská literatura

Děl s československou legionářskou tematikou a obecně se zobrazením první světové války vzniklo v 1. polovině 20. století mnoho. Dle přehledové typologie Jiřího Poláčka lze zmínit např. Jaroslava Haška (*Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*), Vladislava Vančuru (*Pole orná a válečná*), Jaroslava Bednáře (*Červená země*) či Jaromíra Johna (*Večery na slavníku*).¹²

Zajímavý pohled na vnímání české literatury v Itálii nabídl ve svých vzpomínkách důvěrník sboru pobočky Československé národní rady v Římě Josef Logaj. „Z různých styků s literáty a čtenáři cizích literatur nabyt jsem ještě dost nelichotivého poznání, že v Itálii až zase na několik lidí není známo, že naši spisovatelé často o Itálii psali a brali látku ze života italského. Neznali Machariův Řím, ani Zeyerův „Jan Maria Plojhar“, ani Růženu Svobodovou – spisy tak typicky vlašského rázu. Jaroslav Vrchlický překládal slavná díla Danteho, Buonarotiho, Carducciho... přeložil nejlepší díla italské poesie. Sám pak napsal původní báseň Vittoria Colonna z pohnuté doby italské historie. Těžko by se našla v italské literatuře větší zmínka o těchto dílech... Jeden univerzitní profesor se vůbec velmi divil, že existuje jakási česká literatura.“¹³

Existují ovšem také autoři regionální či téměř zapomenutí (např. František Horečka, Bartoš Vlček a Václav Fryček), kteří svým úsilím rovněž přispěli jak v rámci československých legií či domobrany, tak v rovině legionářské literatury. Z toho důvodu budou další části příspěvku věnovány právě jim.

1.2 František Horečka¹⁴

Narodil se 25. 3. 1894 ve Frenštátě pod Radhoštěm. V letech 1900-1905 navštěvoval místní obecnou školu, kde dobře prospíval a díky svému třídnímu učiteli se poprvé setkal s lidovými písněmi a sborovým zpěvem. Prostřednictvím spolužáka Miroslava Kály (jeho otcem byl slovakista Karel Kála) získal navíc vhled do kultury slovenské. Ve stejné době navštěvoval s rodiči při pravidelných nedělních vycházkách okolní kopce (Radhošť, Ondřejník, Javorník

atd.), a také jarmark. Oboje mu později pomohlo ve zkoumání lidových zvyků a mentality místních obyvatel.¹⁵

Další důležitou osobou byl učitel českého jazyka na měšťanské škole (František Bartoš), který měl po zhlédnutí Horečkovy slohové práce s názvem *Život na nádraží* prohlásit: „*Františku, z tebe bude spisovatel.*“¹⁶ Horečka si vzal jeho slova k srdci a souběžně se studiem na měšťanské škole (1905-1909) a ústavu pro vzdělání učitelů (1909-1913) se začal věnovat psaní.¹⁷

Podstatným mezníkem Horečkova života se stal rok 1915. Nejprve mu v březnu umřel otec a poté byl v červnu povolán k vojenskému útvaru ve Frýdku-Místku, odkud se měl přemístit na východní frontu. Kvůli zdravotním problémům (celková slabost organismu a stín na pravém plicním hrotu) se mu však podařilo první rok přežít v týlu.¹⁸

Do Haliče narukoval až v červnu 1916. Nejprve budoval nové zákopy pro poziciální válku, později rakouské vedení využilo jeho výtvarného nadání a svěřilo mu za úkol nakreslit složitý zákopový systém. V té době Horečka poprvé uvažoval o přeběhnutí z rakousko-uherské armády. Rozhodl se však setrvat, aby nezpřetrhal rodinná pouta (jeho matka byla dlouhodobě nemocná a doma s ní zůstalo několik dětí). Horečku navíc odrazovala politická situace v Rusku, a tak raději využil poptávky po malbě na keramiku, aby mohl zaslat rodině více peněz na obživu.¹⁹

Halič byla pro Horečku zajímavá i z národnostního a kulturního hlediska. Rusínské obyvatelstvo ho přivedlo k napsání povídky *Žena knězova* (vyšla v roce 1919), která tematizovala psychologický příběh mladého poručíka k ženě řeckokatolického duchovního.²⁰

Po zhroucení východní fronty byl Horečka převelen na frontu italskou. V červenci 1918 se dostal do Bolzana, kde měl s jednotkou vyčkat v zázemí, než bude rozhodnuto o přesném datu rakousko-uherské ofenzivy.²¹ 17. září došlo na základě rozkazu k přesunu na planinu Sette Comuni (Sedm obcí), kde měla rakousko-uherská armáda zatlačit italskou armádu výrazně na jih. Protože se jednalo o první přímou Horečkovu zkušenost s bojem v první světové válce, rozhodl se napsat závěť, respektive, poselství svobodnému českému národu.²²

„*Budiž pozdraveno slunce svobody, jež, žel nevyjde už těm, kteří padli v cizích službách, hnáni bezbranně vpřed ... a potomci ať nikdy nezapomenou těch, kteří obětovali pro tvůj zítřek.*“²³

Situace se ale na poslední chvíli změnila a pluk byl stažen do týlu pro případ chránění rakousko-uherské generality. Další štěstí měl Horečka vzápětí a opět mu k němu pomohl výtvarný talent. Rakouský důstojník poslal Horečku služebně do Bolzana, kde měl nakoupit mimo jiné barvy, které by následně použil na výtvarné ztvárnění potenciálního rakousko-uherského vítězství na italské

⁹ Tamtéž.

¹⁰ MICHL, Jan. *Legionáři a Československo*. Praha: Naše vojsko, 2009. s. 23.

¹¹ KRETŠÍ, Jindřich. *Vznik a vývoj československé legie v Itálii*. Praha: Nákladem vlastním, 1928. s. 229-240.

¹² POLÁČEK, Jiří a kol. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Cerm, 2000. s. 61.

¹³ LOGAJ, Josef. *Československé legie v Itálii*. Praha: Československá expedice, 1920. s. 8-9.

¹⁴ *Osobní fond Františka Horečky*. Památník Petra Bezruče, Opava. 48 kartonů. Obsahuje doklady osobní a cizí, korespondenci vlastní, rukopisy vlastní (povídky, romány, odborné články, přednášky) a tisky.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ KNĚZEK, Libor. *S Radhoštěm v erb*. Brno: Doplněk, 2004. s. 40-43.

¹⁹ Tamtéž, s. 45.

²⁰ RUSINSKÝ, Milan. *Návrat k domovu. K osmdesátému výročí narození Františka Horečky*. In *Listy Památníku P. Bezruče*. Opava, 1974, č. 5.

²¹ KNĚZEK, Libor. *S Radhoštěm v erb*. Brno: Doplněk, 2004. s. 53-55.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž, s. 55.

frontě. Tím pádem nemusel čelit rozhodující italské ofenzivě u Vittoria Veneta, čímž si pravděpodobně zachránil život.²⁴

Po bitvě u Vittoria Veneta se totiž rakousko-uherská armáda vzdala a na italské frontě byla stanovena demarkační linie. Horečka se tou dobou nacházel na dobytém italském území, tudíž byl formálně zajat, než se jej ujali českoslovenští legionáři.

V listopadu 1918 vyplnil v Roveretu přihlášku do nově vznikající československé armády a byl přiřazen nejprve k 21. a poté k 26. praporu. Současně byl vyslán na studijní dovolenou, díky které poznal Milán, Pisu, Janov či Florencii. Italské území opustil až v květnu 1919 a po krátké epizodě na Liberecku v Žižkových kasárnách byl na základě demobilizační vyhlášky (srpen 1919) uschopněn k učitelské praxi.²⁵

Zatímco východní fronta znamenala inspiraci k povídce Žena knězova, italská zkušenost Horečku podnítila k napsání protiválečného románu *Za pět minut dvanáct*. Toto dílo rozdělil na tři části. V první se věnoval východní frontě, kde líčil osobní halíčské zkušenosti z let 1916-1918. Ve druhé části se zaměřil na severoitalské reálie s akcentací na rozhodující ofenzivu u Vittoria Veneta. Ve třetí části se pak soustředil na období v zajateckém táboře. Zmínil také roli československých legií a vylíčil svůj návrat do Československa spojený s udržením státních hranic (zejména s Maďarskem).²⁶

Samotný název díla vysvětlil Horečka v doslovu tak, že rakousko-uherské monarchii zvonil pomyslný umíráček, který potvrdila právě porážka na italské frontě. Současně se Horečka v doslovu vyjádřil k rozdílu mezi legionářem a domobrancem. Legionářem se mohl stát pouze voják, který stihl přeběhnout k armádám zemí Dohody (Rusko, Francie, Itálie) do 28. října 1918, přičemž největší procento úspěšných přeběhů bylo do roku 1916. Poté se válka stala definitivně poziční (zákopovou), což přeběhy značně komplikovalo. Horečka se tak stal nejprve zajatcem, následně vstoupil do československé domobrany a teprve poté mohl podat přihlášku do československé armády, která se před 28. říjnem 1918 formovala pouze z legionářů.²⁷

Datum 28. října však na italské frontě nikdo neřešil. Jednak kvůli komplikovanému přístupu k informacím a jednak kvůli skutečnosti, že Rakousko-Uhersko v Itálii kapitulovalo až 3. listopadu 1918.

Horečka si nicméně uvědomoval, že se jeho válka odehrála specifickým způsobem, a to především „na frontě niterné, v zápase idejí a názorů, v hledání orientace českého vojáka ve světovém zápasu a zmatku. Bylo mi popřáno být více turistou, sportovcem, pozorovatelem, čtenářem knih a lidských osudů, někdy i básníkem a maliřem – a tím vším dohromady víc než pouhým válečníkem.“²⁸ A právě proto dílo *Za pět minut dvanáct* napsal, protože se výrazně liší od typických děl legionářské literatury.²⁹

Dle hodnocení spisovatele a literárního kritika Vojtěcha Martínka (lektor prvních Horečkových textů) se jedná o věrohodné zobrazení českého člověka v rakouském vojenském kabátě. Horečkovi se

podle něj povedlo zachytit lidskou i národní bolest, a to bez zbytečného patosu.³⁰

Totožný názor vyslovil také spisovatel a publicista Milan Rusínský, který působil jako propagátor a inspirátor při mnoha osvětových a kulturních programech a vydal studii o Františku Horečkovi.³¹

1.3 Bartoš Vlček³²

Narodil se 23. 10. 1897 v Růžďce u Vsetína. V letech 1903-1905 navštěvoval obecnou školu v Bynině, od roku 1905 do roku 1908 v Brňově. Následující čtyři roky strávil na nižším gymnáziu ve Valašském Meziříčí. Díky bratru Eduardovi (absolventovi Soukromého českého ústavu ku vzdělávání učitelů v Praze-Bubenči) se mu podařilo získat roční stipendium na Matici cyrilometodějské, kde studoval v období 1912-1914. Kvůli náboženským sporům a kritice výchovných metod pedagogů pokračoval ve studiu jako privatista. Závěrečné vysvědčení mu bylo vystaveno 12. 10. 1915 s platností od 1. 7. 1916.³³

Pouhé tři dny od vystavení vysvědčení byl Vlček odveden do armády. Nejprve nastoupil jako jednorozhodný dobrovolník u pěšího pluku č. 3 v Brně, poté byl přeložen k pěšímu pluku č. 57 v Přerově, odkud již pokračoval přímo na italskou frontu. 6. 7. 1916 byl v Jižních Korutanech zraněn střepinou granátu do hlavy, pročež musel být hospitalizován v několika nemocnicích (Celovec, České Budějovice, Ivančice, Brno). Na základě absolvování dvou důstojnických kurzů (ve Vídni a na území dnešního Maďarska) odjel v hodnosti praporečkáře opět na italské bojiště. Zde byl v říjnu 1918 zajat a vřazen do československé domobrany v hodnosti poručíka. Toho času začal psát básně, učil se italsky a redigoval ručně psané časopis Peresám.³⁴

Po válce se rozhodl usadit v Lipníku nad Bečvou, kde působil jako zatímní učitel. V srpnu 1921 se oženil s Helenou Tiezovou, narodili se jim dcera Helena (1922) a syn Jiří (1924). Mezitím byl však nucen nastoupit povinnou vojenskou službu (v důsledku mobilizace), poté byl přeložen do zálohy a teprve na základě demobilizační vyhlášky (26. 11. 1921) se stal definitivně učitelem.³⁵ Vlček za svůj krátký život napsal několik básnických sbírek (Slavnosti večerní, Vzpoury a samoty, Jenom srdce), samostatnou báseň Milenci, cyklus povídek (Marný zápas), drama Učeň, přes 600 fejetonů a nespočet překladů (díky znalostí italštiny a srbochorvatštiny).³⁶

Z hlediska válečné zkušenosti je nejpodstatnějším dílem Marný zápas, rozdělený na tři části (Balady o věcech a člověku, Zamrzlé úsměvy, Marný zápas).

V první části je leitmotivem krom jedné povídky metamorfóza, druhá část už vychází více z konkrétních válečných zkušeností. Objevuje se v ní tělesná láska i motiv smrti, přičemž smrt je považována za spásu (neakceptují se žádné morální ani fyzikální zábrany). Marný zápas pak tvoří tělesnost jako symbol nového začátku či jako pomyslná velikost v kontrastu k lidské malosti. Současně je tato kniha nejvíce autobiografická. Marným zápasem

²⁴ Tamtéž, s. 54-55.

²⁵ Tamtéž, s. 56-64.

²⁶ HOREČKA, František. *Za pět minut dvanáct*. Brno: Moravské kolo spisovatelů, 1920. 234 s.

²⁷ HOREČKA, František. *Za pět minut dvanáct*. Brno: Moravské kolo spisovatelů, 1920. Doslov, s. 229-233.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ MARTÍNEK, Vojtěch. *Několik vět o Františku Horečkovi*. In *Cestou k dílu*. Ostrava, 1949. s. 9-14.

³¹ RUSÍNSKÝ, Milan. *Návrat k domovu. K osmdesátému výročí narození Františka Horečky*. In *Listy Památníku P. Bezručce*. Opava, 1974, č. 5.

³² *Osobní fond Bartoše Vlčka*. SOKA Přerov: Badatelna - Zemský archiv v Opavě.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

totiž můžeme rozumět válečnou vřavu, problémy vzniklé po úrazu střepinou granátu, ale také vnitřní boj v podobě celoživotního hledání.³⁷

Zajímavé je, že se dobová kritika Vlčkovou prozaickou tvorbou příliš nezabývala (na rozdíl od poezie a dramatu Učeň). Výjimkou jsou hodnocení Pavla Fraenkla a Josefa Knapa. Zatímco první z nich kritizoval všudypřítomnou sexualitu (zejména v tělesných metamorfózách), druhý se naopak Vlčkovu záměru zastal, neboť považoval cestu skrze dotyk s tělem za důležitý prostředek k duchovnímu poznání.³⁸

Vlček si pravidelně dopisoval také s několika italskými autory a vydavateli (Bruno Cicognani, Pietro Mastrì, Arturo Marpicati, Mario Puccini atd.). Korespondence proběhly v první polovině 20. let 20. století. V roce 1924 uskutečnil Vlček na základě stipendia československého ministerstva zahraničních věcí propagační cestu, o rok později však o další stipendium žádal neúspěšně.³⁹

Italští představitelé oceňovali Vlčkův zájem o jejich zemi spojený s následnou propagací v Československu, připomínali mu však, že postrádá celkový přehled o panoráma italské literatury a že si některé události interpretuje příliš osobně, bez zapojení vnějšího kontextu.⁴⁰

Česká kritika byla k italským počínům relativně vstřícná. Ocenila zejména české číslo, které vyšlo v říjovém měsíčníku Delta. Výhrady se objevily pouze v kvantitativní rovině (Gabriele Preissové a Ignáci Hermannovi věnoval Vlček pouze 6 řádků, Jaroslavu Durychovi naopak 13 řádků).⁴¹

Od válečného zranění trpěl Bartoš Vlček nejrůznějšími záněty dřeně lebečních kostí, musel se kvůli tomu podrobit několika operacím. Po jedné z nich zemřel 23. 1. 1926 v 7 hodin ráno na klinice Zemské nemocnice v Brně.⁴²

Již pět let po Vlčkově smrti (1931) vyšel v periodiku Středisko vzpomínkový článek Zdeňka Spilky (básník, literární publicista a překladatel), který se nad charakteristikou a přínosem osobnosti a tvorby Bartoše Vlčka pozastavil. Podle Spilky se Vlček snažil za každou cenu být svůj – ve všem a všude, tím se vymykal kolektivistickému pojetí poválečné revoluční vlny. Tento individualistický přístup pramenil z vnitřních sporů a souvisel s krizí vlastní identity. Z pozitivního hlediska naopak Spilka ocenil Vlčkovu schopnost uplatnění složitého básnického rytmu, dokonce ho nazval pilným dělníkem verše.⁴³

K desetiletému výročí Vlčkovy úmrtí (1936) vyšel článek knihovníka a vlastivědného pracovníka Jaroslava Kanyzy, který strávil první polovinu 20. století v Lipníku nad Bečvou. Kanyza ocenil, že Vlček v tvorbě nepodlehly idyle Svatopluka Čecha, mystické tesknosti Julia Zeyera ani tulácké lásce Karla Tomana. Nejvíce se dle jeho slov blížil Petru Bezručovi – označil ho proto

³⁷ VLČEK, Bartoš. *Marný zápas*. Praha: Družstevní práce, 1925. 174 s.

³⁸ VEBEROVÁ, Veronika. "Vykoupení z mlh a chaosu..." : brněnský expresionismus v poli meziválečné literatury. Brno: Moravská zemská knihovna, 2017. s. 305-327.

³⁹ *Osobní fond Bartoše Vlčka*. SOKA Přerov: Badatelna - Zemský archiv v Opavě.

⁴⁰ VALOUCH, František. *Bartoš Vlček. Touha po životě. Výbor z díla*. Ostrava: Profil, 1979. s. 299-303.

⁴¹ VEBEROVÁ, Veronika. "Vykoupení z mlh a chaosu..." : brněnský expresionismus v poli meziválečné literatury. Brno: Moravská zemská knihovna, 2017. s. 305-327.

⁴² *Osobní fond Bartoše Vlčka*. SOKA Přerov: Badatelna - Zemský archiv v Opavě.

⁴³ SPILKA, Zdeněk. *Básník idylického tuláctví/ K pátému výročí smrti Bartoše Vlčka*. Středisko: ročník 1., únor a březen 1931, č. 5-6.

za sociálního básníka. Zajímavý poznatek dodal k Vlčkovu regionálnímu vlastenectví. Upozornil, že se Vlček nejprve k rodnému kraji (Valašsko) příliš nehlásil. Patrně proto, že by byl označen za konzervativce a nemohl by se tak prosadit v nastupující básnické generaci. Později se ale Vlček k domovu upínal a snažil se vytvořit určitý básnický typ – chtěl promlouvat více za generaci než za sebe.⁴⁴

Ve druhé polovině 20. století byl Vlček obecně hodnocen jako autor, který našel v expresionismu nástroj na odůvodnění odklonu od vnějšího popisu vstřícnosti vůči vnitřním obsahům. Využíval ho jako prostředek, který mu dovoľoval odhalit hluboké dimenze lidského nitra.⁴⁵

Současně kritici dodávali (zejména autor Vlčkovy monografie Touha po životě František Valouch), že v prozaických textech se mu s expresionismem dařilo pracovat lépe, a že v poezii naopak nevybočil ze stínu první a druhé generace české moderny (Otokar Březina, Antonín Sova, Petr Bezruč).⁴⁶ Je ale třeba vzít v potaz fakt, že Vlček umřel v pouhých 28 letech a nemůžeme tedy vědět, jak by se jeho tvorba vyvíjela dále.

1.4 Václav Fryček⁴⁷

Václav Fryček se narodil 29. 8. 1897 v Malesicích (okres Stříbro). Léta na základní a střední škole prožil v západočeských městech (Plzeň, Sušice), maturitu složil roku 1915.

Stejný rok byl odveden jako kadet a přiřazen k 7. zeměbraneckému pluku. Následně byl poslán na italskou frontu, kde 12. 07. 1918 vstoupil po úspěšném přeběhnutí do legií a bezprostředně po skončení války byl nasazen jako legionář do bojů na jižním Slovensku.⁴⁸

Roku 1919 obdržel za válečné zásluhy Italský kříž, v roce 1922 získal Válečnou pamětní medaili od italského ministra války a necelých 30 let po válce (21. 4. 1948) byl oceněn Pamětní medaili československého dobrovolnického sboru.⁴⁹

Po válce se zapsal jako řádný posluchač na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, kde poznal budoucí manželku Vlastu Knechtlovou. Zatímco Knechtlová působila jako redaktorka olomouckého časopisu Pozor, Fryček psal pro periodikum Národní politika.⁵⁰

Novinářině se věnoval do roku 1928, poté nastoupil jako městský knihovník v Náchodě a od roku 1930 pracoval jako kronikář v témže městě. Jeho působení však přerušila nacistická okupace. Fryček byl několikrát vyslýchán gestapem a roku 1942 předčasně penzionován.⁵¹

Situace se nezlepšila ani po druhé světové válce. V roce 1945 byl sice profesně reaktivován, ale o čtyři roky později ho do definitivního důchodu poslali komunisté. Spisovatelsky činný

⁴⁴ KANYZA, Jaroslav. *Bartoš Vlček*. Výroční zpráva stát. reálky v Lipníku nad Bečvou za rok 1935/1936.

⁴⁵ VALOUCH, František. *Bartoš Vlček. Touha po životě. Výbor z díla*. Ostrava: Profil, 1979. s. 305-333.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ *Fryček Václav, PhDr.* Státní okresní archiv Náchod (SOKA Náchod), inv. č. fondu 529.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

zůstal do poloviny 60. let, po těžké nemoci zemřel v Náchodě 17. 1. 1969.⁵²

Jeho literární činnost je druhově i žánrově velmi rozmanitá. Věnoval se poezii, próze i dramatu. Náměty čerpal z historických událostí, náchodského regionu i osobních zkušeností. Z válečných děl jsou nejdůležitějšími tituly Vojáckové (román, psaný na podzim 1916), Dítě horečky (básně v próze, 1919) a především román Pluk Doss Alto⁵³ (1926), který detailně popisuje první významnou bitvu, do které se úspěšně zapojili českoslovenští legionáři.⁵⁴

2. ZÁVĚR

Legionářská literatura je specifický fenomén, který se z důvodu nacistické okupace a komunistického režimu udržel pouze v meziválečném období za První republiky. Funkce jednotlivých románů, povídek či dramát nebyla primárně umělecká, nýbrž výchovná a vlastenecká. Výše uvedení autoři by se za normálních okolností tématem války pravděpodobně vůbec nezabývali. Osud je však zavedl na italskou frontu, kterou se rozhodli veřejnosti přiblížit.

V roce 2018 vyšla v Itálii kniha Iluzorní spojení (autorem je profesor Lamberto Ferranti), která přibližuje roli Itálie v procesu formování Československa z italského pohledu. Zmiňuje se o potenciální italské politické expanzi do střední Evropy a také o podcenění slovanské vzájemnosti a politickém vlivu Francie, který nakonec po první světové válce ve střední Evropě převládl.⁵⁵

Také proto se dostalo zejména ruským legionářům daleko větší pozornosti. A také proto bylo cílem příspěvku představit autory, kteří jsou součástí české legionářské a válečné literatury, ale jejich role se stala okrajovou či v lepším případě regionální.

Zdroje

Primární literatura

1. FRYČEK, Václav. *Pluk Doss Alto*. Praha: Památník odboje, 1926. 132 s.
2. HOREČKA, František. *Za pět minut dvanáct*. Brno: Moravské kolo spisovatelů, 1920. 234 s.
3. VLČEK, Bartoš. *Marný zápas*. Praha: Družstevní práce, 1925. 174 s.

Sekundární literatura

1. FERRANTI, Lamberto. *Iluzorní spojení*. Praha: Epoque, 2020. 484 s.
2. KNĚZEK, Libor. *S Radhoštěm v erbu*. Brno: Doplněk, 2004. 123 s.
3. KRETŠÍ, Jindřich. *Vznik a vývoj československé legie v Itálii*. Praha: Nákladem vlastním, 1928. 252 s.
4. LOGAJ, Josef. *Československé legie v Itálii*. Praha: Československá expedice, 1920. 112 s.
5. MARTÍNEK, Vojtěch. *Několik vět o Františku Horečkovi*. In *Cestou k dílu*. Ostrava, 1949. 17 s.
6. MICHL, Jan. *Legionáři a Československo*. Praha: Naše vojsko, 2009. 332 s.
7. MOJŽÍŠ, Milan. *Československé legie 1914-1920*. Praha: Epoque, 2017. 456 s.

8. POLÁČEK, Jiří a kol. *Průhledy do české literatury 20. století*. Brno: Cerm, 2000. 305 s.
9. VALOUCH, František. *Bartoš Vlček. Touha po životě. Výbor z díla*. Ostrava: Profil, 1979. 365 s.
10. VANĚK, Václav. *Cztery mozliwosci prozy wojennej*. In *Wojna – retoryka walki*. Warszawa: Wydzał Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2015. s. 47-67.
11. VEBEROVÁ, Veronika. *"Vykoupení z mlh a chaosu..." : brněnský expresionismus v poli meziválečné literatury*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2017. 349 s.

Archivní prameny

1. *Fryček Václav, PhDr.* Státní okresní archiv Náchod (SOkA Náchod), inv. č. fondu 529.
2. *Osobní fond Františka Horečky*. Památník Petra Bezruče, Opava. 48 kartonů. Obsahuje doklady osobní a cizí, korespondenci vlastní, rukopisy vlastní (povídky, romány, odborné články, přednášky) a tisky.
3. *Osobní fond Bartoše Vlčka*. SOkA Přerov: Badatelna - Zemský archiv v Opavě.

Články

1. KÁNYZA, Jaroslav. *Bartoš Vlček*. Výroční zpráva stát. reálky v Lipníku nad Bečvou za rok 1935/1936.
2. RUSINSKÝ, Milan. *Návrat k domovu. K osmdesátému výročí narození Františka Horečky*. In *Listy Památníku P. Bezruče*. Opava, 1974, č. 5.
3. SPILKA, Zdeněk. *Básník idylického tuláctví/ K pátému výročí smrti Bartoše Vlčka*. Středisko: ročník 1., únor a březen 1931, č. 5-6.

⁵² Tamtéž.

⁵³ FRYČEK, Václav. *Pluk Doss Alto*. Praha: Památník odboje, 1926. 132 s.

⁵⁴ *Fryček Václav, PhDr.* Státní okresní archiv Náchod (SOkA Náchod), inv. č. fondu 529.

⁵⁵ FERRANTI, Lamberto. *Iluzorní spojení*. Praha: Epoque, 2020. 484 s.